

Marko Jenšterle

Ljubezen v času ebole

Eden glavnih dogodkov leta 2014, videnih iz mojega zornega kota, ni vesel. Gre za smrt Gabriela Garcíe Márqueza.

Kolumbijski pisatelj in nobelovec Gabriel Garcí Márquez nas je zapustil 17. aprila v starosti 87 ali 88 let. Tale »ali« ima svoje vzroke. V različnih biografijah se namreč kot leto njegovega rojstva pojavljata letnici 1926 in 1927, pa tudi pisatelj nikoli ni točno vedel, kdaj je bil res rojen. Povsem v stilu njegovega magičnega realizma in na posebno veselje založnikov, ki so njegove okrogle življenjske jubileje s ponatisi pisateljevih romanov vedno praznovali dvakrat in imeli pri tem dvojni zaslužek.

Naključje je hotelo, da sem za pisateljevo smrt izvedel nedaleč stran od njegove domovine Kolumbije. Ravno v tistih dneh smo bili s predstavo Gola (v produkciji Mestnega gledališča ljubljanskega in gledališča ŠKUC) na gostovanju v perujski prestolnici Limi. Prvi mi je novico pozno zvečer po Facebooku iz soslednje sobe v hotelu poslal Alen Jelen. Naslednjega jutra sem za dnevnik Delo že pripravljaj zapis o mojem srečanju z velikanom svetovne literature. Leta 2006 mi je gledališko gostovanje v Mehiki po

dolgoletnih prizadevanjih omogočilo, da sem se z Gabrielom Garcío Márquezom v prostorih mehiškega ministrstva za kulturo več kot eno uro pogovarjal na štiri oči. Tistega leta sem nekaj časa predsedoval Centru za Latinsko Ameriko, ki je skupaj s predstavništvom Evropskega parlamenta v Ljubljani in ob finančni pomoči Medameriške banke za razvoj organiziral seminar o Latinski Ameriki, namenjen našim zunanjepolitičnim novinarjem, ki spremljajo ta del sveta. Menili smo namreč, da naša javnost o Latinski Ameriki dobiva izkrivljene informacije, saj do nas prihajajo s posredništvom velikih, predvsem severnoameriških medijev. Tedaj mi je prišlo na misel, da bi se pri tem lahko povezali z novinarsko šolo Gabriela Garcíe Márqueza, ki deluje v kolumbijski Cartageni. Pred leti sem z njenim vodstvom v Bogoti že navezal prve stike, zdaj se je ponudila priložnost za organizacijo česa večjega. Naša želja je bila tudi, da bi v Ljubljano prišel sam García Márquez. Ko sem mu na srečanju predstavil idejo, je bil nad njo navdušen in mi je tedaj osebno tudi obljubil, da bo res prišel v Ljubljano. Povezal me je s svojo osebno sekretarko in dejal, naj se za vse konkretne zadeve v zvezi s prihodom dogovorim z njo. Leta 1999 so pisatelju na pregledu v Los Angelesu odkrili raka, potem pa je vse kazalo, da je premagal bolezen, in tudi pri najinem pogovoru se ni prav nič videlo, da bi bil bolan. Vendar je kasneje prihod v Slovenijo odpovedal, namesto njega pa je v Ljubljano prišel direktor njegove novinarske šole Jaime Abello Banfi. Gabriel García Márquez je sicer najbolj znan kot pisatelj, vendar ni nič manj pomembno nje-

Gabriel Garcia Marquez bere Knjižico o slovenskem jeziku. / Foto: Marko Jenšterle

govo novinarstvo, da o političnem delovanju sploh ne govorimo. V zadnjem času prihajajo na dan novi podatki o njegovem posredništvu med voditelji ZDA in Kube, saj je vse do smrti prijateljaval s Fidelom Castrom. Na političnem področju je bil še posebej zanimiv njegov odnos do pokojnega venezuelskega voditelja Huga Cháveza, ki mu nikoli ni do konca zaupal, saj se je ves čas bal, da lahko s svojo avtoritarno politiko državo pripelje v prikrito diktaturo. Danes se pisateljeva previdnost glede Cháveza in Venezuele kaže za povsem upravičeno.

Kriza v Venezueli

To, kar smo letos spremljali v Venezueli, je zato zame med pomembnejšimi dogodki leta 2014, saj tamkajšnje razmere ne vplivajo le na stanje v Latinski Ameriki, ampak prinašajo nova spoznanja za ves svet. Fundacija za novo iberoameriško novinarstvo Gabriel García Márquez, kot se uradno imenuje pisateljeva novinarska šola v Cartageni, je letos v kolumbijskem Medellinu znova podelila nagrade za največje novinarske dosežke na različnih področjih. Eno od nagrad je dobila ekipa venezuelskega dnevnika Últimas Noticias za projekt z naslovom Dogodki 12F. Gre za dogodke, ki so se zgodili letošnjega 12. februarja, ko so pripadniki venezuelske policije in tajne službe z orožjem nastopili proti demonstrirajočim študentom. V spopadu sta bila ubita študenta Bassil Da Costa in eden od voditeljev chavezovih pristašev Juancho Montoya. Raziskovalna novinarska ekipa je, s pomočjo sodelovanja z očividci ter z amaterskimi posnetki, objavljenimi v medmrežju, uspela dokazati, da so Bassila Da Costo ustrelili policisti, čeprav je vlada ves čas trdila, da je za njegovo smrt kriva opozicija. Danes klasičnega novinarstva in reporterstva, sestavljenega iz novinarja, kamermana ali fotografa, praktično ni več. Dogodke z mobilnimi telefoni snemajo in beležijo vsi po vrsti in jih tudi takoj objavljajo. Informacij je zato neskončno in mnoge med njimi so popačene. Vendar so kljub temu dobra osnova za profesionalno novinarsko delo. Ekipa dnevnika Últimas Noticias je z vestnimi preverjanjem in primerjanjem različnega gradiva prišla do svoje ugotovitve, ki jo je hotela objaviti v časopisu. Vendar je pri tem naletela na nove težave. V času novinarskega

Malala Jusafzai

raziskovanja je oblast že prevzela lastništvo časopisa in hotela preprečiti objavo raziskovalnega poročila o dogodkih. Potem pa so se na noge dvignili vsi zaposleni novinarji z njihovimi uredniki vred in tekst vendarle objavili. Po tem njihovem zadnjem dejanju je časopis Últimas Noticias dokončno postal brezkrvno vladno trobilo, uporniška novinarska ekipa pa je dobila eno najpomembnejših mednarodnih novinarskih nagrad. Nikaragovski pisatelj Sergio Ramírez, ki je tudi član vodstva Márquezove novinarske šole in smo ga letos gostili v Sloveniji, je svoj komentar, objavljen v kolumbijskem dnevniku El Tiempo, zaključil takole: »Živimo v novih časih. Mobilni telefon, ki slika in snema, se je spremenil v močno orožje resnice in lahko razkrije laži oblasti. Danes smo novinarji lahko vsi.« Njegovi misli je treba dodati le to, da je med tem »splošnim« in profesionalnim novinarstvom pomembna razlika. Profesionalno novinarstvo z veseljem uporablja vse informacije »splošnega«, a jih ves čas natančno pregleduje in preverja.

Nobelova nagrada za najmlajšo prejemnico

García Márquez je Nobelovo nagrado prejel leta 1982 za svojo literaturo, ne za politično dejavnost. Med glavnimi dogodki leta 2014 pa je vsekakor podelitev Nobelove nagrade pakistanski aktivistki Malali Jusafzai, ki je s sedemnajstimi leti postala najmlajša dobitnica Nobelove

ve nagrade za mir. Ne le zato, ker je nagrada tokrat prišla v roke tako mlade nagrajenke, ampak predvsem zato, ker je ta nagrada v zadnjih letih prišla v roke ljudi, ki z mirom niso imeli veliko skupnega, je ta podelitev toliko bolj pomembna. Leta 1994 so jo namreč prejeli Jaser Arafat, Šimon Perez in Jicak Rabin, spopadi med Izraelom in Palestino pa trajajo še naprej. Leta 2009 pa jo je prejel Barack Obama, ki ravno zdaj pošilja vojsko nad Islamsko državo. Leta 2012 pa jo je dobila kar celotna Evropska unija. S podelitvijo nagrade Malali Jusafzai, ki si jo sicer deli z indijskim borcem za otroške pravice Kailašem Satjartijem, je najpomembnejša mirovniška nagrada na svetu spet dobila svoj smisel. Pokazala je namreč na to, da se je tudi v današnjem globalnem svetu mogoče individualno boriti proti velikim monopolom, seveda pa je temeljni pogoj v tem, da nas ni strah. V intervjuju, ki sem ga letos ravno na to temo opravil s še enim nobelovcem Mariom Vargasom Lloso, mi je slednji o tem dejal: »Vedno bomo imeli Don Kihote, ki bodo drugačni. Na srečo tudi v današnji družbi. To je tradicija pravičnikov, o katerih je veliko pisal Camus, ki ga zelo spoštujem.« Malala Jusafzai je že svoj prvi javni govor leta 2008, ko je imela šele enajst let, naslovila Kako si talibi drznejše jemati temeljno pravico do izobrazbe? Ravno izobrazba je temelj za človekovo svobodo, na kar opozarja tudi Vargas Llosa, ki pravi, da bi se morali danes vprašati predvsem o tem, kaj je z

vrednotami: »Vrednote imajo svojo funkcijo in to morajo opraviti. To niso neke nadzemeljske stvari, ki ne bi mogle veljati v realnem, praktičnem življenju. Vrednote imajo veliko skupnega z izobraževanjem, v najbolj žlahtnem pomenu besede, in seveda z informiranjem.« Malala se ni bala in je javno govorila in pisala o nasilju talibov ter kritizirala njihov odnos do žensk. Zaradi tega so jo leta 2012 ustrelili na šolskem avtobusu, a je preživela in nadaljevala svoje delo. Njeno delo je toliko pomembnejše, ker je glas dvignila v domači pokrajini Svati na severozahodu Pakistana, ki ga nadzirajo talibi, se pravi v družbi, kjer ženske ne smejo niti govoriti. Atentat nanjo je imel ravno nasprotno učinke od tistih, ki so jih želeli njeni napadalci. Že leta 2013 so jo v reviji Time uvrstili med sto najvplivnejših ljudi na svetu, julija istega leta je govorila v Združenih narodih in med drugimi prejela tudi nagrado Saharova in pakistansko nagrado za mir. Vrhunec je zdaj prišel še z Nobelovo.

Novoustanovljena Islamska država

Leto 2014 bo na žalost ostalo v spominu tudi po tem, da so se skrajnosti na naši Zemlji še zaostrole. Junija se je sunitska

džihadistična skupina Islamska država Iraka in Levanta v okviru svoje oborožene kampanje v Siriji in Iraku razglasila za kalifat in s tem svetovno politiko postavila pred nove resne izzive. V oktobru so šli tako daleč, da so na naslovni strani revije Dabiq objavili fotomontažo obelisk s Trga svetega Petra v Vatikanu, na vrhu katerega je bila zastava Islamske države. Vendar so v tistih dneh mediji poročali tudi o tem, da je kurdske poveljnice Baharin Kandal za britanski BBC povedala, da so kurdske sile s pomočjo zračnih napadov koalicijskih sil pod ameriškim vodstvom skrajneže Islamske države že skoraj uspele potisniti iz mesta Kobane. Na tem mestu ni toliko pomembno, kako se v tej vojni letošnjega leta premikajo meje, ampak to, da se proti džihadistom borijo kurdske borke. Zanje so postale poseben strah in trepet, saj je za džihadiste še posebej sramotno, če umrejo v boju z žensko. Kar težko si je predstavljati, da se v današnjih časih, ko med drugim že osvajamo Mars, na nekaterih delih planeta Zemlja življenje vrti v nasprotno smer. Ženska enakopravnost je v precejšnjih delih sveta še vedno velika iluzija. Po poročanju svetovnih medijev namreč džihadisti Islamske države mlada dekleta iz manjšine Jazidov silijo v spolno suženjstvo in jih delijo med borce.

Prisilijo jih, da se spreobrnejo v islam in nato v poroko z džihadisti.

V prejšnjem stoletju se je svet spopadal zaradi dveh ideoloških skrajnosti. Na eni strani so bila leva gverilska gibanja, na drugi ekstremna desnica. V drugi svetovni vojni so se meje podirale zaradi prodiranja nacistične Nemčije, ampak ne smemo pozabiti, da je enako počela tudi komunistična Sovjetska zveza. Prvi razkoli v levičarskem gibanju po vsem svetu so se začeli ravno zaradi informacij o tajnih dogovorih med Hitlerjem in Stalinom, ki so se konkretizirali v znamenitem paktu Ribbentrop-Molotov. V njem naj bi državi sprejeli pakt o nenapadanjju, v resnici pa sta si razdelili ozemlje. Le malo za tem sta namreč obe državi napadli Poljsko in si jo razdelili, Sovjetska zveza je priključila baltske države in napadla Finsko. Čeprav se je za tajno klavzulo izvedelo takoj po vojni, so jo v Sovjetski zvezi zanikali vse do leta 1988. Je torej možno, da se tudi danes za vojnami, ki jih spremljamo v svetu, skrivajo takšni tajni sporazumi med državami, ki nam jih množični mediji prikazujejo kot smrtne sovražnike? Kot vedno tudi tokrat obstajajo teorije zarote, po katerih naj bi bil samooklicani iraški kalif Abu Bakr Al Bagdani kar proizvod ameriških tajnih služb, ki hočejo destabilizirati področje Bližnjega vzhoda. O tem so najprej pisali v časopisu Gulf Daily News, a so vesti na ameriški ambasadi v Libanonu zanikali. Po drugih verzijah pa naj bi šlo za agenta izraelskega Mosada in igralca s pravim imenom Simon Elliot. Po teh verzijah naj bi bilo vse skupaj povezano kar z znamenitim žvižgačem Edwardom Snowdom in dokumenti, ki jih je pridobil. Tudi iranski verski voditelj ajatola Ali Hamanej je dejal, da so Islamsko državo in Al Kaido ustvarili v ZDA in Veliki Britaniji. Z vojno med muslimani naj bi dosegli varnost za Izrael. Ko je o teh stvareh v Združenih narodih govorila argentinska predsednica Cristina Kirchner, so ameriški mediji prekinili neposredni prenos. Svetovna politika je danes res prava fikcija, saj enostavno ni več mogoče ugotoviti, kaj je res. Sodobna tehnika nam omogoča odlične ponaredke, ki jih je težko ločiti od originalov, manipulacije so presegle meje zdrave pameti. Svet v letu 2014 je s svojo realnostjo že zdavnaj presegel domišljijo magičnega realizma Gabriela Garcíe Márqueza.

Vir: Wikipedija

Abu Bakr Al Bagdani

Ebola, pastirji in izginulo letalo

In ker smo spet pri Márquezu, se je vredno spomniti, da je nekoč napisal roman Ljubezen v času kolere. Kaj pa se dogaja danes? Ljubezen v času ebole? Ebola je leta 2014 brez dvoma zavzela prvo mesto med boleznimi, s katerimi se je ukvarjal ves svet. Tudi pri nas ne mine dan, da nas mediji ne bi seznanjali z novicami, v katerih nas vrh zdravstva pomirja in sporoča, kako so možnosti za okužbo z njo v Sloveniji minimalne. Ampak ob tem je mogoče slišati še zdravnike s terena, ki govorijo o tem, da je oprema, ki jo imajo, zastarela, še iz časov drugih virusnih bolezni. Zgodovinski spomin je sicer kratek in šepav, ampak tako daleč pa tudi niso časi, ko smo panično prebirali novice o norih kravah, ptičji in prašičji gripi, spraševali, kdaj bo na voljo tamiflu in podobno. Po poročanju BBC-ja so samo v Veliki Britaniji za nakup tamifluja porabili 473 milijonov funtov, na koncu pa ugotovili, da ni nič boljši od navadnega paracetamola. Vsa perutnina nam je bila že sumljiva, potem pa so, kot bi vse skupaj odrezal, novice potihnile in nevarnost je izginila. Je mogoče, da je tudi tu v ozadju farmacevtska industrija, ena redkih, ki jih svetovna kriza ni prizadela? Ali pa je kriza ni prizadela zato, ker je to industrija, ki se v njej najbolj napaja?

Razvoj je relativna stvar. Zdaj nam je že jasno, da Orwellovo leto ni bilo leto 1984, ampak bolj kot to vsa leta po njem, saj nas s pomočjo mobilne telefonije in

Vir: Wikipedia

Ebola je leta 2014 brez dvoma zavzela prvo mesto med boleznimi.

računalnikov z vsakim dnem natančneje nadzirajo. Verjetno ni več daleč čas, ko bodo dojenčke ob rojstvu opremili s čipom z vsemi potrebnimi podatki in s pomočjo katerega bodo nato lahko nadzirali in spremljali vsak njihov premik. Tehnologija to že omogoča. Moj kranjski prijatelj Sašo Šorli, ki se spozna na računalnike in se je preselil v severnoameriška kmetijska prostranstva, s pomočjo računalnika doma že pase krave na svojem posestvu. Vsako ima opremljeno s čipom, potem pa na ekranu gleda, kje se mu gibljejo. Nekoč smo imeli električne,

danes pa elektronske pastirje. Ampak če so ameriški elektronski pastirji tako napredni, se v tem popolnem nadzoru še vedno lahko zgodi, da kar nenadoma izgine letalo z 239 potniki na krovu. Ko se je to marca letos zgodilo Boeingu 777 družbe Malaysia Airlines na letu nad Tajskim zalivom, smo bili najprej prepričani, da ga bodo s pomočjo najnovejše tehnologije takoj našli. A ni tako. Izginotje omenjenega letala zato ostaja eden najvznemirljivejših dogodkov leta 2014, ki bo še dolgo buril našo domišljijo in rojeval najrazličnejše teorije.

Vir: Wikipedia

Izginulo letalo Malaysia Airlines